

Een nachtmerrie die zich in alle tijden kan afspelen

TONEEL

DE WELWILLENDEN

Door Toneelgroep A'dam & Toneelhuis

Gezien 10/3 Bourla Antwerpen

Te zien in 6/4 -16/4 en 8/5- 28/5,

Stadsschouwburg

★★★★☆

Een muur van roestige archiefkastjes vormt de achterwand bij *De welwillenden*, een coproductie van het Antwerpse Toneelhuis en Toneelgroep Amsterdam. Actrice Katelijne Damen legt met zachte stem uit hoe hierin de vernietiging van de Joden systematisch wordt bijgehouden.

Zij speelt Adolf Eichmann, de architect van de *Endlösung*. Ooit was dat een gewoon Duits woord maar, zoals een van de personages het formuleert: "Het is in zijn betekenis naar de

afgrond gegleden." Taal vermag veel. Met taal kun je zelfs de meest gruwelijke daden goedpraten. Daarover schreef de Amerikaanse schrijver Jonathan Littell *De welwillenden*, verschenen in 2006. Een omstreden boek, want niet eerder werd de Jodenvernietiging beschreven vanuit het perspectief van een dader, de fictieve SS-officier Max Aue. Een boek van dik negenhonderd pagina's, waarin de lezer door Aue rechtstreeks wordt aangesproken. 'Ik ben een mens zoals u. Ik ben net als u'.

Regisseur Guy Cassiers heeft lang gewerkt aan een bewerking voor toneel van *De welwillenden*. Uiteraard heeft hij een hoop moeten schrappen: Aue is een ontwikkeld man en dat etaleert hij ook graag met uitweidingen over muziek en Griekse tragedies. Bovendien heeft hij het veel over zijn familie. Cassiers gooide het allemaal overboord en besloot de

lijn van de carrière van Max Aue binnen de SS te volgen. Dat is een duidelijke keuze, want zo laat hij ons zien hoe op alle niveaus binnen de nationaalsocialistische beweging de discussies over de vernietiging van de Joden gevoerd werd. Moet er eigenlijk wel gedood worden? En hoe dan? Onderwerp van discussie op het slagveld in Oekraïne, waar Aue deel uitmaakt van een paramilitaire eenheid en uiteindelijk zelf deelneemt aan het uitmoorden van Joden en communisten, en ook in Berlijn, het administratieve centrum waar de vernietiging vanachter het bureau wordt georkestreerd.

Die twee plekken worden in het toneelbeeld, ontworpen door Tim van Steenberg, verbonden door die archiefkast en een stuk spoorrails.

Aan acteur Hans Kesting, die Max Aue speelt, de zware taak om van een moordenaar een mens te maken.

Daar slaagt hij voortreffelijk in. Teder in gesprek met het kleine Joodse violistje Jakov over Couperin en Bach, persoonlijk tegenover zijn vriend Thomas (Kevin Janssens) en vlijmscherp en rationeel in felle discussies met andere nazi's (o.a. Aus Greidanus jr, Alwin Pulinckx). Maar ook een moordenaar die een Jood

Op verzoek van de schrijver is in de voorstelling geen hakenkruis te zien

(Abke Haring) kil laat neerschieten. De voorliefde van Guy Cassiers voor het gebruik van videobeelden heeft hij deze keer met name gereserveerd voor de angstdromen en visioenen van Max Aue. Door de combinatie van hallucinerende beelden (Frederik Jassogne) met een inventief geluidsontwerp (Diederik de Cock) zijn we in het hoofd van Aue. Beklemmend en angstaanjagend.

In de hele voorstelling is geen hakenkruis of ander nazisymbool te zien. Het schijnt dat auteur Jonathan Littell daar uitdrukkelijk om verzocht heeft. Cassiers zal daar weinig moeite mee hebben gehad. Door het weglaten van dit soort realisme versterkt hij alleen maar de gedachte dat deze nachtmerrie uiteindelijk in elke tijd had kunnen spelen. Kan spelen.

De welwillenden is een verontrustende voorstelling.

Hans Smit